

COĞRAFIYA

UOT- 631.4 :551.5

ŞİMAL-QƏRBİ İRAN ƏRAZİSİNDƏ EKSTREMAL TEMPERATUR PAYLANMALARI

Ə.Ş.HƏSƏNƏLİZADƏ MƏZHƏR

Bakı Dövlət Universiteti

surxaysafarov@gmail.com

Şimal-qərbi İran ərazisində havanın maksimal və minimal temperaturlarının orta aylıq və illik qiymətlərinin məkan-zaman dəyişkənliyi qiymətləndirilmiş, temperatur amplitudaları hesablanaraq təhlil edilmiş, bu temperatur göstəricilərinin 1981-2005-ci illər üzrə ən böyük və ən kiçik qiymətləri cədvəl formasında verilmişdir.

Açar sözlər: maksimal temperatur, minimal temperatur, aqroiqlim göstəriciləri, meteoroloji quraqlıq

İran İslam Respublikası ərazisinin iqlim şəraiti də qlobal iqlim sisteminin bir hissəsidir və qlobal iqlim dəyişmələri prosesi bu və ya digər formada öz regional təsirini göstərir. Artıq qlobal miqyasda iqlimin ekstremallığının təkrarlanması tezliyi artmağa başlamışdır. Son onilliklərdə belə hallar iqlimin daha sürətlə istiləşməsi, quraqlıq hadisələrinin və meşə yanğınlarının daha geniş ərazilərdə müşahidə olunması və s. formada özünü göstərməyə başlamışdır [4, 5].

İqlimin ekstremallığının dəyişməsinin ən vacib elementlərinə havanın maksimal və minimal temperaturları aiddir və onların məkan-zaman paylanması xüsusiyyətlərini öyrənməklə müəyyən nəticələr əldə etmək və iqtisadiyyatın müxtəlif sahələri üçün müvafiq tövsiyələr hazırlamaq olar. Dünyanın müxtəlif ölkələrində olduğu kimi, Azərbaycan Respublikasında da bu istiqamətdə geniş tədqiqatlar aparılır [1, 2, 3].

Yuxarıda deyilənlər nəzərə alınaraq analoji tədqiqatlar şimal-qərbi İran ərazisi üçün də aparılmağa başlanmışdır. Temperatur göstəriciləri kimi bu ərazidə yerləşən 18 hidrometeoroloji stansiya üzrə havanın maksimal və mini-

mal temperaturlarının aylar və illər üzrə “norma” qiymətlərindən istifadə olunmuşdur. Bunlarla bərabər, hər bir temperatur göstəricisinin aylar və il üzrə 1981-2005-ci illərdə ən böyük və ən kiçik qiymətləri, yəni onların amplitudaları da tədqiqatlara cəlb edilmişdir. Əsas statistik parametr kimi, həmin temperatur sıralarının orta kvadratik meyletmə əmsalları hesablanmışdır. Bu əmsal temperatur göstəricilərinin illərarası dəyişkənliyini xarakterizə edir.

Havanın maksimal və minimal temperaturlarının qiymətləri cədvəl 1 və 2-də verilmişdir.

Cədvəl 1

Şimal-qərbi İran ərazisində aylıq və illik maksimal temperaturlarının qiymətləri

T max	Aylar												II
Stansiya	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
Zəncan ostanı													
Sərdəşt	1.5	2.4	7.2	15.0	20.3	27.0	31.3	30.9	26.6	19.2	10.5	4.0	16.4
Xurrəmdərə	3.8	5.2	10.8	18.3	22.8	28.8	31.7	31.7	27.9	20.6	12.5	5.9	18.3
Zəncan	2.6	4.1	9.8	17.3	22.0	28.3	31.6	31.6	27.7	20.1	11.8	5.4	17.7
Ərdəbil ostanı													
Xalxal	0.9	1.8	6.9	14.2	18.4	23.3	25.3	26.1	23.4	16.7	9.1	3.4	14.2
Ərdəbil	3.1	4.0	8.9	16.4	19.6	23.1	24.7	24.3	22.1	17.4	11.4	5.4	15.0
Parsabad	8.4	9.6	12.9	19.8	25.3	31.1	33.8	32.7	27.8	20.7	13.9	9.4	20.5
Şərqi Azərbaycan ostanı													
Marağa	3.2	4.7	10.0	16.9	22.3	28.7	32.9	32.5	28.1	20.4	12.0	5.6	18.1
Miyana	2.7	5.3	12.8	20.3	25.0	31.8	34.9	34.9	30.9	22.8	13.1	5.9	20.1
Sarab	0.7	2.3	8.5	15.5	20.1	25.5	28.5	28.7	25.6	18.6	10.3	3.4	15.6
Təbriz	2.7	4.9	10.5	17.5	22.8	29.1	33.0	32.7	28.5	20.7	12.1	5.2	18.3
Əhər	3.5	4.3	9.1	16.3	20.5	25.6	28.1	27.9	24.8	18.5	11.4	5.6	16.3
Culfa	3.9	7.2	13.7	21.3	26.2	31.8	35.0	34.6	30.5	22.7	13.9	6.1	20.6
Qərbi Azərbaycan ostanı													
Takab	0.4	1.6	7.4	15.2	20.1	26.9	31.4	31.3	26.6	18.6	10.2	3.3	16.1
Piransəhr	2.5	3.9	9.4	16.6	21.9	28.1	32.3	32.3	28.2	20.8	12.2	5.2	17.8
Mahabad	3.7	5.3	11.0	18.1	23.3	29.4	32.8	32.9	29.1	21.5	13.0	6.4	18.9
Urmiyə	2.9	4.7	10.1	16.9	21.7	27.3	30.7	30.4	26.6	19.6	11.7	5.4	17.3
Xoy	3.1	5.7	11.7	18.8	23.1	28.6	32.4	32.2	28.2	20.7	12.5	5.1	18.5
Maku	0.5	2.3	8.0	15.3	19.6	25.1	29.6	29.4	25.0	17.3	9.6	2.6	15.3

Cədvəl 2

Şimal-qərbi İran ərazisində aylıq və illik minimal temperaturlarının qiymətləri

T min	Aylar												II
Stansiya	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
Zəncan ostanı													
Sərdəşt	-3.3	-2.9	1.2	7.2	12.1	17.7	21.5	20.8	17.2	11.5	4.5	-0.8	8.9
Xurrəmdərə	-5.2	-4.3	-0.1	5.4	9.0	13.2	16.2	15.7	11.3	6.6	1.8	-3.0	5.6
Zəncan	-7.4	-6.1	-1.6	3.9	7.2	10.8	14.5	14.0	9.5	5.3	0.6	-4.3	3.9
Ərdəbil ostanı													
Xalxal	-9.7	-8.8	-3.9	1.6	4.5	8.6	12.9	12.2	6.8	2.0	-2.3	-6.1	1.5

Ərdəbil	-8.0	-6.7	-2.8	2.6	5.9	8.9	11.5	11.6	8.4	4.6	0.2	-5.1	2.6
Parsabad	-0.6	-0.1	2.9	8.0	12.8	17.4	20.6	20.5	16.5	11.1	5.5	0.9	9.6
Şərqi Azərbaycan ostanı													
Marağa	-4.1	-3.2	0.8	6.3	10.5	15.5	19.6	19.2	14.6	8.9	3.1	-1.6	7.5
Miyana	-6.1	-4.6	0.8	6.6	10.4	15.3	19.1	18.9	14.3	8.4	2.2	-2.1	6.9
Sarab	-10.9	-9.1	-3.5	1.5	5.1	8.2	11.5	11.0	6.5	2.1	-2.3	-7.3	1.1
Təbriz	-5.2	-3.7	0.6	6.5	11.0	16.1	20.1	19.6	14.9	8.8	2.7	-2.4	7.4
Əhər	-4.7	-4.5	-1.0	4.5	8.0	11.8	15.3	15.3	11.2	6.6	1.8	-2.4	5.2
Culfa	-5.0	-2.5	2.0	8.5	13.0	18.6	23.0	22.3	16.7	9.8	3.2	-2.0	9.0
Qərbi Azərbaycan ostanı													
Takab	-8.9	-8.1	-2.9	2.6	5.8	8.8	13.6	12.7	7.5	3.5	-0.9	-5.6	2.4
Piransəhr	-5.3	-4.4	0.4	5.8	9.4	13.2	17.5	16.8	13.0	8.4	2.8	-2.5	6.3
Mahabad	-3.8	-3.0	1.2	6.3	9.9	13.8	17.6	16.9	12.7	8.2	3.2	-1.4	6.8
Urmiyə	-6.1	-4.9	-0.6	4.9	8.6	12.6	16.2	15.3	10.7	6.0	1.1	-3.5	5.0
Xoy	-5.9	-4.2	0.0	6.0	9.8	13.4	16.9	16.0	11.1	6.3	1.2	-3.4	5.6
Maku	-7.5	-5.9	-1.0	5.4	9.1	12.9	17.1	17.1	12.4	6.9	1.0	-4.6	5.3

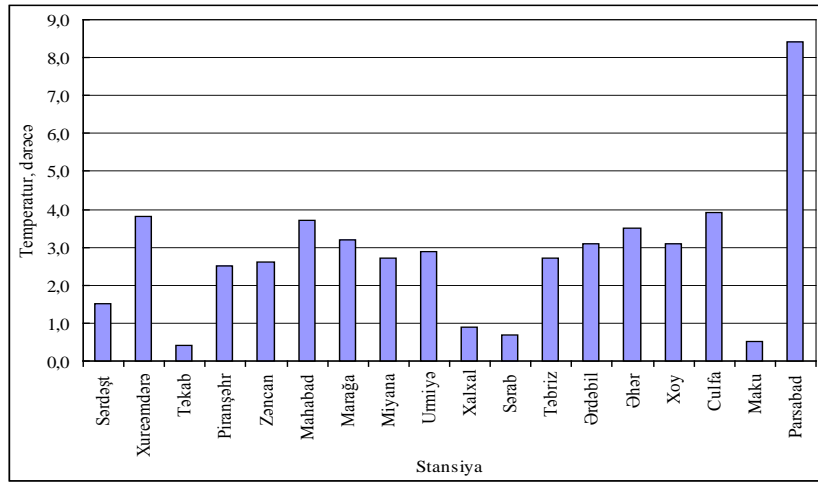
Dekabr ayında havanın maksimal və minimal temperaturları müvafiq olaraq Zəncan bölgəsində 4.0-5.9⁰C və -0.8 - -4.3⁰C, Ərdəbil ostanında 3.4-4.9⁰C və -0.9 - -6.1⁰C, Şərqi Azərbaycanda 3.4-6.1⁰C və -1.6 - -7.3⁰C, Qərbi Azərbaycanda isə 2.6-6.4⁰C və -1.4 - -5.6⁰C intervalllarında dəyişir. Bu temperatur göstəricilərinin də orta kvadratik meylətmə əmsalları böyükdür.

Burada bir məqamı göstərmək lazımdır ki, havanın temperaturu hündürlük artdıqca azalır. Lakin Zəncan ostanında ən böyük aylıq minimal temperatur 1670 m hündürlükdə yerləşən Sərdəşt stansiyasında, ən kiçik qiyməti isə 1633 m hündürlükdəki Zəncan stansiyasında müşahidə olunur. Maksimal temperaturun ən böyük qiyməti Xürrəmdərə stansiyasında (1575 m), ən kiçik isə Sərdəştdə qeydə alınmışdır. Ərdəbil ostanında təhlil olunan temperatur göstəricilərinin ən böyük qiymətləri 32 m hündürlükdə yerləşən Parsabad stansiyasında, ən kiçik qiymətləri isə 1796 m hündürlükdə olan Xalxal stansiyasında müşahidə olunur. Klassik hesab olunan bu qanunauyğunluq özünü Şərqi Azərbaycan ərazisində də büruzə verir. Zəncan ostanında olduğu kimi, Qərbi Azərbaycanda ən böyük maksimal və minimal temperaturlar Urmiyə (1315 m) və Xoy (1103 m) stansiyalarından yuxarıda yerləşən Mahabad stansiyasında (1385 m), minimal temperaturun ən kiçik qiyməti 1765 m hündürlükdəki Takab stansiyasında, maksimal temperaturun ən kiçik qiyməti isə 1411 m hündürlükdəki Maku stansiyasında olur. Ümumiyyətlə, maksimal temperaturlar bütün şimal-qərbi İran ərazisi üzrə müsbət, minimal temperaturlar isə mənfidir.

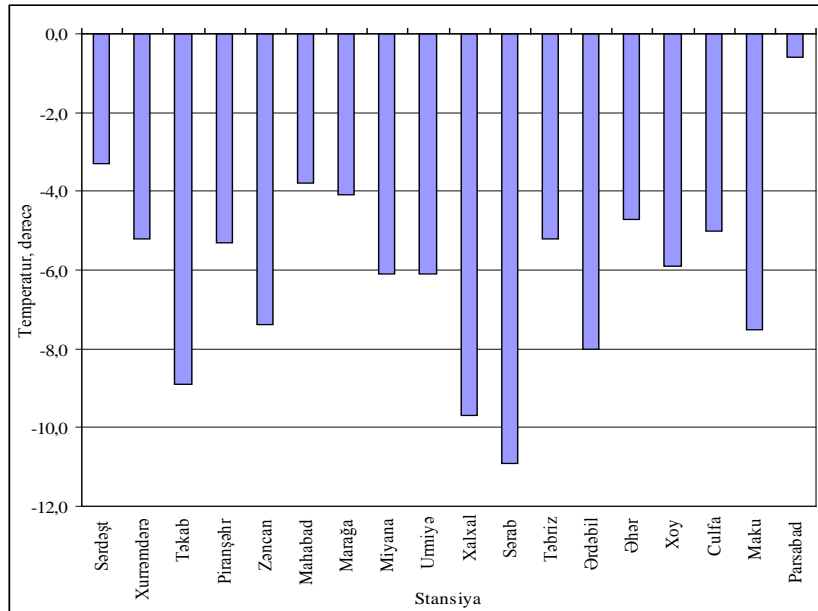
Zəncan və Şərqi Azərbaycan ostanlarında temperatur amplitudasının məkan paylanması böyük fərq olduğu halda (4.6 və 3.8⁰C), Ərdəbil və Qərbi Azərbaycan ostanlarında bu təxminən 2⁰C təşkil etmişdir.

Məlum olduğu kimi, qış fəslə ilin ən soyuq dövrüdür. Bu vaxt yer səthinə gələn Günəş radiasiyası çox az miqdarda olur, bunun nəticəsində istənilən ərazinin istilik rejiminin formalaşmasında sirkulyasiya prosesləri əsas rol oynayır. Lakin bunlara baxmayaraq, dekabrda Günəşin üfüqdə ən aşağı hündürlükdə dayanmasına və yer səthinə gələn radiasiyanın davamiyyətinin minimal olmasına baxmayaraq, soyumamış torpaq səthi hələ də havanı isitməkdə davam edir. Bunun nəticəsidir ki, dekabr qış fəslinin ən isti ayı hesab olunur və aparılan qiymətləndirmələr bunu bir daha təsdiq edir.

Yanvar ayında dekabr ayına nisbətən havanın soyuması prosesi davam etdiyi üçün və Günəş hündürlüyünün üfəqdə yüksəlməsinə və cəm radiasiyanın artmasına baxmayaraq, bu ay qış fəslinin ən soyuq ayıdır. Şəkil 1 və 2-dən görüldüyü kimi, şimal-qərbi İranın bütün ərazisində yanvar ayının maksimal temperaturu müsbət, minimal temperaturları isə ancaq mənfi olur. Ən böyük maksimal temperatur Parsabad, Culfa, Xürrəmdərədə, ən kiçik isə Takab, Maku, Xalxal və Sarabda, ən böyük minimal temperatur Parsabadda, ən kiçik isə Takab və Sarabda müşahidə olunur.

Şək. 1. Şimal-qərbi İran ərazisində yanvar ayının orta maksimal temperaturunun meteoroloji stansiyalar üzrə paylanması qrafiki.

Şək. 2. Şimal-qərbi İran ərazisində yanvar ayının orta minimal temperaturunun meteoroloji stansiyalar üzrə paylanması qrafiki.

Yanvar ayının maksimal və minimal temperaturlarının illərarası dəyişkənliyi dekabr ayına nisbətən azdır. Bu özünü orta kvadratik meyletmə əmsalının qiymətlərində göstərir. Baxılan ərazidə ən böyük illərarası dəyişkənlik Ərdəbil və Miyanə stansiyasında baş vermişdir. Cədvəl 1-dən görüldüyü kimi, Zəncan və Şərqi Azərbaycan ostanlarında temperatur amplitudasının məkan paylanması böyük, Ərdəbil və Qərbi Azərbaycan ostanlarında kiçik fərqlər olmuşdur.

Fevral ayında Günəşin hündürlüyü üfəqdə artmağa başlayır, eyni zamanda onun radiasiyasının təsiri güclənir, torpaq səthinin daha intensiv qızması müşahidə olunur.

Bu ayda orta maksimal temperaturlar müvafiq olaraq ostanlar üzrə 2.4-5.2⁰C, 1.8-9.6⁰C, 2.3-7.2⁰C və 1.6-5.3⁰C, minimal temperaturlar isə -6.1 - -2.9⁰C, -8.8 - -0.1⁰C, -9.1 - -2.5⁰C və -3.0 - -8.1⁰C təşkil etmişdir. Buradan görünür ki, bu temperatur normaları yanvar ayına nisbətən az da olsa artmışdır. Havanın maksimal və minimal temperaturlarının ən böyük və ən kiçik qiymətləri yanvar ayındakı kimi eyni stansiyalarda müşahidə olunmuşdur. Hər iki temperatur göstəricisinin illərarası dəyişkənliyində yanvar ayına nisbətən elə bir fərq olmamışdır. Maksimal və minimal temperaturlar arasında fərqlərin paylanması xüsusiyyətləri təxminən yanvar ayına oxşar olmuşlar.

Yaz fəslində günün uzunluğunun artması torpaq səthinin isinməsində müəyyən rol oynayır ki, bu da havanın temperaturunun sürətlə artmasının səbəblərindən biridir.

Mart ayında maksimal temperaturların qiymətləri artmaqda davam etmiş, baxılan ərazi üzrə onun ən kiçik qiyməti Xürrəmdərədə (6.9⁰C), ən böyük isə - Culfada (13.7⁰C) qeydə alınmışdır. Qış aylarında ən böyük və ən kiçik qiymətlər Zəncan, Ərdəbil və Şərqi Azərbaycan ostanlarında eyni stansiyalarda olduğu halda qərbi Azərbaycan ostanında ən böyük qiymət Mahabad stansiyasında yox, Xoy stansiyasında müşahidə edilmişdir. Bu temperatur göstəricisinin illərarası dəyişkənliyində ərazi üzrə nisbətən stabilləşmə baş vermişdir. Mart ayında hər ostan ərazisi üzrə minimal temperaturların mənfi qiymətləri qalmaqdadır (cədvəl 2), onların illərarası dəyişkənliyi də nisbətən azalmışdır.

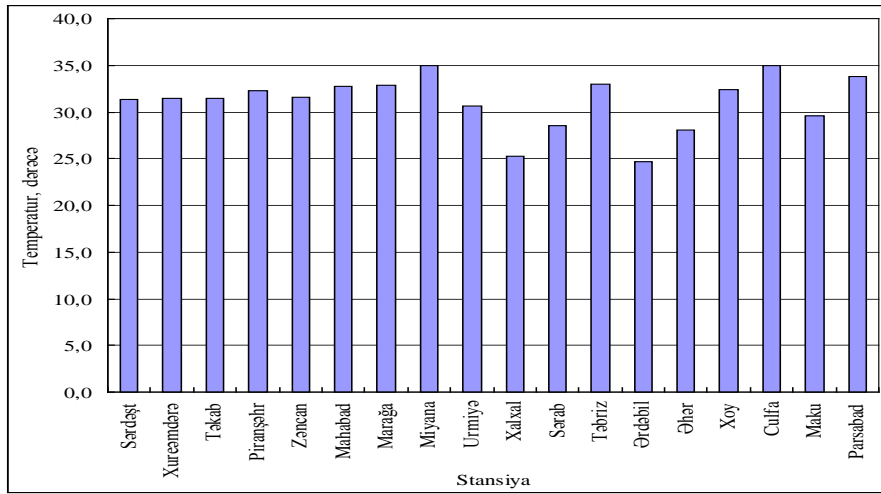
Aprel ayında havanın maksimal (14.2-21.3⁰C) və minimal temperaturların qiymətləri (1.5-8.5⁰C) mart ayına nisbətən daha sürətlə artmaqda, onların illərarası dəyişkənliyi isə azalmaqdadır. Havanın minimal temperaturlarının ostanlar üzrə ən böyük və ən kiçik qiymətlərinin müşahidə olunduğu stansiyalar əvvəlki aylarda olduğu kimi eynidir, maksimal temperatura gəldikdə isə - Qərbi Azərbaycanda ən böyük qiymət Xoyda qeydə alınmışdır. 1981-2005-ci illər üzrə aprel ayında havanın temperaturunun amplitudası Zəncan ostanında (Sərdəşt stansiyası istisna olmaqla) 12.8-13.3⁰C, Ərdəbil ostanında 11.8-13.9⁰C, Şərqi Azərbaycanda 11.0-14.0⁰C, Qərbi Azərbaycanda isə 9.9-12.5⁰C olmuşdur. Mart ayına nisbətən temperatur amplitudasının artması davam etmişdir.

May ayında aylıq maksimal temperatur 14.2-21.3⁰C, aylıq minimal temperatur isə 4.5-13.0⁰C olmuşdur. Bu göstəricilərin də orta kvadratik meyletmə əmsalları azalmış və maksimal temperatur üçün 1.7-2.3⁰C, minimal temperatur üçün isə 0.7-2.1⁰C təşkil etmişdir. Havanın maksimal və minimal temperaturlarının ostanlar üzrə ən böyük və ən kiçik qiymətlərinin müşahidə olunduğu stansiyalar əvvəlki aylarda olduğu kimi eynidir. 1981-2005-ci illər üzrə temperatur amplitudaları artmaqda davam etmiş və Zəncan ostanında (Sərdəşt stansiyası istisna olmaqla) 14.1-15.2⁰C, Ərdəbil

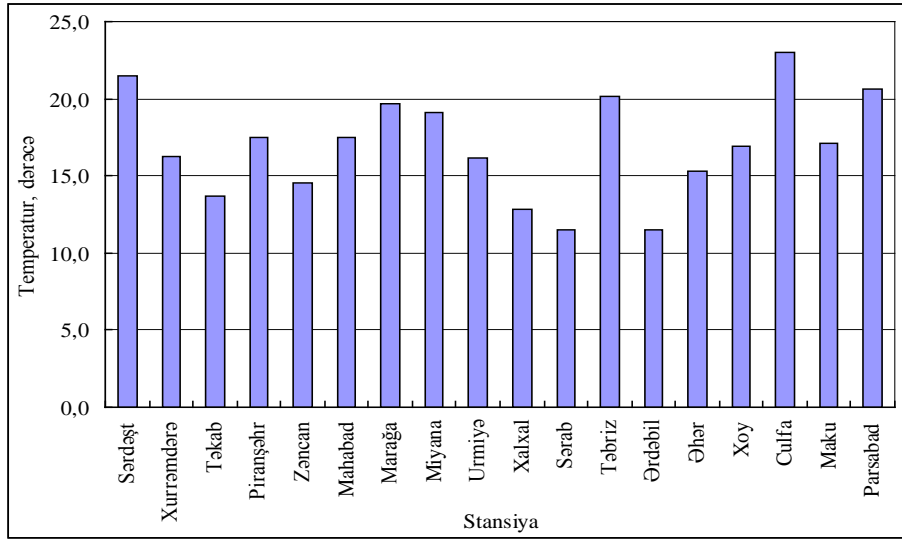
ostanında 12.6-14.2⁰C, Şərqi Azərbaycanda 12.0-15.3⁰C, Qərbi Azərbaycanda isə 10.8-14.5⁰C olmuşdur.

Yay fəslı Şımal-qərbi İıran ərəzısındə ən günəşlı, quru və ısti fəsıldır. Radıasıya balansınnı qıymətı və Günəş şüasınnı davamıyyətı maksimum həddə çatır. **İyun ayında** havanın temperaturu artmaqda davam edərək maksimal və minimal qıymətləri Zəncan ostanında müvafıq olaraq 27.0-28.8⁰C, 10.8-17.7⁰C, Ərdəbil zonasında 23.1-31.1⁰C, 8.6-17.4⁰C, Şərqi Azərbaycanda 25.5-31.8⁰C, 8.2-18.6⁰C, Qərbi Azərbaycanda isə 25.1-29.4⁰C, 8.8-13.8⁰C təşkil edir. Bütün Şımal-qərbi İıran ərəzısı üzrə havanın temperaturunun hər iki göstəricısının illərərası dəyişkənliyi azalmış və 0.6-1.6⁰C intervalında dəyişmişdir. Əvvəlki aylara nisbətən temperatur amplitudaları artmaqda davam edərək və maksimal həddə çataraq Zəncan ostanında (Sərdəşt stansiyası ıstisna olmaqla) 15.8-17.5⁰C, Ərdəbil ostanında 13.8-14.8⁰C, Şərqi Azərbaycanda 13.3-17.4⁰C, Qərbi Azərbaycanda isə 12.1-18.2⁰C olmuşdur.

İyul ayında havanın temperatur göstəricilərinin qıymətləri artmaqda davam etmiş, onların illərərası dəyişkənliyi isə minimal həddə çatmışdır. Avqust ayının temperaturu iyula nisbətən bir qədər azalmışdır. İyul ayında temperatur amplitudaları iyun ayna nisbətən azalsa da, avqustda bir qədər artmışdır (cədvəl 1). Maksimal və minimal temperaturların iyul ayında məkan paylanmasınnı xüsusiyyətləri müvafıq olaraq, şəkil 3 və 4-də verilmişdir.

Şək. 3. Şımal-qərbi İıran ərəzısındə iyul ayının orta maksimal temperaturunun meteoroloji stansiyalar üzrə paylanması qrafiki.

Şəx. 4. Şimal-qərbi İran ərazisində iyul ayının orta minimal temperaturunun meteoroloji stansiyalar üzrə paylanması qrafiki.

Payız fəslində havanın temperaturunun aşağı düşməsi tendensiyası baş verir. Artıq sentyabr ayında maksimal və minimal temperaturların qiymətləri də azalmağa başlayır. Maksimal temperaturların ən böyük və ən kiçik qiymətlərinin müşahidə olunduğu stansiyalar Şərqi Azərbaycanda Miyanə və Sarab, Qərbi Azərbaycanda isə Mahabad və Makudur. Göründüyü kimi, ilin soyuq aylarında maksimal temperaturun ən böyük qiymətləri Şərqi Azərbaycanda Culfada olduğu halda, avqust və sentyabr aylarında Miyanada, Qərbi Azərbaycanda isə ən kiçik qiymətlər soyuq yarımillikdə Takabda müşahidə olunduğu halda, may-sentyabr aylarında Maku stansiyasında müşahidə olunur. Hər iki temperatur göstəricisinin qiymətlərinin azalmasına baxmayaraq, onların illərarası dəyişkənliyi artmır, əksinə, azalır və orta kvadratik meyletmə əmsalları $0.7-1.7^{\circ}\text{C}$ təşkil edir. Baxılan ərazinin Zəncan və Şərqi Azərbaycan ostanlarında temperatur amplitudaları artmaqda davam edir və onların qiymətləri ostanlar üzrə müvafiq olaraq $16.7-18.2^{\circ}\text{C}$, $13.6-19.0^{\circ}\text{C}$ təşkil edir. Ərdəbil zonasında isə temperatur amplitudasının aşağı həddi, Qərbi Azərbaycanda isə - yuxarı həddi azalmağa başlamışdır.

Oktyabr və noyabr aylarında havanın temperaturunun hər iki göstəricisi daha sürətlə azalmağa başlayır və maksimal temperatur $16.7-22.8^{\circ}\text{C}$ -dən $9.1-13.9^{\circ}\text{C}$ -yə, minimal temperatur isə $2.0-11.5^{\circ}\text{C}$ -dən $-2.3-5.5^{\circ}\text{C}$ -yə düşür. Göründüyü kimi, noyabr ayında ərazinin bəzi stansiyalarında ayazlar müşahidə olunur. Temperatur göstəricilərinin illərarası dəyişkənliyi sentyabr ayına nisbətən oktyabrda artdığı halda, noyabr ayında, demək olar ki, artım nisbətən azdır. Oktyabr ayında maksimal temperaturun ən böyük qiymətləri Şərqi Azərbaycanda Miyanada müşahidə olunduğu halda, noyabr ayında, dekabr-iyun aylarında olduğu kimi Culfa stansiyasında, ən kiçik qiymətləri isə Qərbi Azərbaycanda Makuda olmuşdur. Temperatur amplitudaları azalmağa başlayaraq, oktyabr ayında $9.7-15.2^{\circ}\text{C}$, noyabr ayında isə $7.2-10.3^{\circ}\text{C}$ təşkil etmişdir.

Havanın orta illik maksimal temperaturu şimal-qərbi İran ərazisi üzrə 14.2°C -dən (Ərdəbil ostanı, Xalxal stansiyası) 20.6°C -yə (Şərqi Azərbaycan ostanı, Culfa

stansiyası) qədər, illik minimal temperaturu isə 1.5°C -dən (Ərdəbil ostanı, Xalxal stansiyası) 9.6°C -yə (Ərdəbil ostanı, Parsabad stansiyası) qədər dəyişir. Göründüyü kimi, baxılan ərazinin ən soyuq məntəqəsi 1796 m hündürlükdə yerləşən Xalxal stansiyası, ən isti zonası isə 32 m hündürlükdəki Parsabad və 736 m hündürlükdəki Culfa stansiyalarıdır. Hər iki temperatur göstəricisinin ortakvadratik meyletmə əmsalları kiçik olmaqla $0.6-1.4^{\circ}\text{C}$ intervalında tərəddüd edir. Temperaturun illik amplitudası da $10.2-14.6^{\circ}\text{C}$ təşkil edir.

Şimal-qərbi İran ərazisi əsasən dağlıq zonada yerləşdiyi üçün, havanın temperaturunun hər iki göstəricisinin aylar üzrə ən böyük və ən kiçik qiymətləri müxtəlif səviyyələrdə vacib təsərrüfat əhəmiyyəti daşıyır. Belə səpgili məlumatlardan istifadə etməklə kənd təsərrüfatında, hidrotexniki qurğuların tikilməsində, tikinti sektorunda aparılacaq işlərin daha düzgün planlaşdırılmasını həyata keçirmək olar.

Zəncan ostanında yanvar ayına görə maksimal temperaturların ən böyük qiymətləri 1987, ən kiçik qiymətləri isə Xürrəmdərə istisna olmaqla, 1992-ci ildə müşahidə olunmuşdur. Minimal temperaturun belə qiymətlərinin müşahidə olunduğu illərdə bu qanunauyğunluq pozulmuşdur. İyul ayına görə hər iki temperatur göstəricisinin müvafiq qiymətlərinin müşahidə olunduğu illər stansiyalar üzrə tamamilə müxtəlif olmuşdur.

Ərdəbil ostanı stansiyalarında yanvar və iyul aylarına görə orta, maksimal və minimal temperaturların ən böyük qiymətlərinin müşahidə olunduğu illər müxtəlif olmuşdur.

Şərqi Azərbaycanın stansiyalarında havanın illik maksimal və minimal temperaturunun ən böyük qiymətləri 2001, ən kiçik qiymətləri isə (Əhər və Culfada 1993-cü il) 1982-ci ildə müşahidə olunmuşdur. Bu temperatur qiymətləri yanvar və iyul ayları üzrə müxtəlif illərdə qeydə alınmışdır.

ƏDƏBİYYAT

1. Səfərov S.H. Gəncə-Qazax zonasında havanın maksimal temperaturunun çoxillik dəyişmə tendensiyasının qiymətləndirilməsi // Milli Aviasiya Akademiyasının Elmi Məcmuələri, 2008, c.10, №2, s.37-40.
2. Səfərov S.H., Mahmudov R.N. Müasir iqlim dəyişmələri və Azərbaycan. Bakı: Ziya, 2011, 312 s.
3. Иманов Ф.А., Сафаров С.Г., Халилов С.Г. Засуха 2000 года и ее влияние на агроэкологическую ситуацию и речной сток Азербайджана // Баки Университетinin xəbərləri, Təbiət elmləri seriyası, №2, 2002, s.183-189.
4. Картер Т.Р., Парри М.Л., и др. Техническое руководство МГЭИК по оценке воздействия изменения климата и адаптации. 1995, 65 с.
5. Парниковый эффект, изменение климата и экосистемы. Л., Гидрометеиздат, 1989, 557 с.

ПРОСТРАНСТВЕННО-ВРЕМЕННОЕ РАСПРЕДЕЛЕНИЕ МЕСЯЧНЫХ ЗНАЧЕНИЙ МАКСИМАЛЬНОЙ И МИНИМАЛЬНОЙ ТЕМПЕРАТУР ВОЗДУХА НА ТЕРРИТОРИИ СЕВЕРО-ЗАПАДНОГО ИРАНА

А.Ш.ГАСАНАЛИЗАДЕ МАЗХАР

РЕЗЮМЕ

В статье проведена оценка пространственно-временной изменчивости месячных и годовых значений максимальной и минимальной температур воздуха на территории северо-западного Ирана, вычислена и анализирована температурные амплитуды, и наи-

большие и наименьшие значения этих показателей за 1981-2005 гг. представлены в табличной форме.

Ключевые слова: максимальная температура, минимальная температура, агроклиматические показатели, метеорологическая засуха

SPATIAL-TEMPORAL DISTRIBUTION OF MONTHLY VALUES OF MAXIMUM AND MINIMUM AIR TEMPERATURES IN THE NORTH-WESTERN IRAN

A.Sh.HASANALIZADEH MAZHAR

SUMMARY

In the article, the assessment of the spatial-temporal variability of monthly and annual values of maximum and minimum air temperatures in the North-Western Iran was carried out, temperature amplitudes were calculated and analyzed, and the highest and lowest values of these parameters for 1981-2005 years were presented in a tabular form.

Key words: maximal temperature, minimal temperature, agroclimatic indicators, meteorological drought.

Redaksiyaya daxil oldu: 09.04.2015-ci il

Çapa imzalandı: 21.04.2015-ci il